

Föreningen Islandssamlarna
c/o Per Hanner
Wittstocksgatan 2
115 24 STOCKHOLM

Rapport september 1987
(nr 69)

Kära Islandssamlare!

Så startar vi igen då, med samlandet, sammanträden, rapporter, efter sommaruppehållet. Ja för resten, har vi haft någon sommar? Om någonsin har väl den årstid vi nyligen genomlevt gjort skäl för benämningen "den gröna vintern", i varje fall i Sverige och dess grannländer. Kanske gav den många tillfällen att dra sig inomhus och pyssla med de postala papperslapparna.

Island rapporteras dock ha haft en lika fin sommar som man hade en varm vinter. Där är man i alla fall så praktisk att man har en nationalsport, som vanligen bedrivs inomhus. Med allt större beundran har vi under senare tid läst om hur Islands ledande utövare av denna sport gått segrande ur kampen med andra länders matadorer gång efter gång. Vi önskar lycka till i de fortsatta schackturneringarna och -tvekamperna.

Från årets frimärksutställning i Reykjavík, FRÍMEX 87, erfar vi att de högsta utmärkelserna gick till Hálfdan Helgason för helsaker (guld), Páll Ásgeirsson för flygpost 1928-45 (stor vermeil) samt Hjalti Jóhannesson och Folke Löfström, båda med stämpelsamlingar (vermeil).

Många exponat av Island, Färöarna och Grönland kommer det att bli på HAFNIA 87 i Köbenhavn, som avhålls 16 - 25 oktober. Denna utställning kommer att besökas av många av våra medlemmar i Danmark, Island, Sverige och andra länder. Torben Hjørne gav oss impulsen att söka ordna en träffpunkt på HAFNIA och Folmer Østergaard har genom sina goda kontakter lyckats ordna en sådan på lördag den 17 oktober, se särskild notis längre fram. Stor tack, Folmer!

Det nya framställningssättet för våra rapporter slog ju väl ut (att tilläggen på s. 8 i rapport 68 blev mindre läsliga beror på att de tillskrevs av redaktören med ett för dåligt färgband i maskinen). Vi kan nu i viss utsträckning ta med bilder, ett gammalt önskemål. Man skulle också nu kunna ge rapporterna ett snyggt "huvud" på första sidan. Det förutsätter att någon av våra medlemmar har förmågan och lusten att rita ett sådant. Vårt föreningsmärke, islandsfalken, som jag hoppas få med här uppe till höger denna gång, skulle helst införlivas med huvudet jämte orden Föreningen Islandssamlarna. Välkommen med utkast, Du som kan!

God samling önskas Ni allesammans!

Hej!

Sekreteraren

Sammanträden
i höst

Stockholm. Adress Sturegatan 19, 5 tr. (Beskow). Tid kl. 19.30.
Den som inte tidigare fått portkoden bör i förväg ringa Beskow (0762/414 56) eller Hanner (08/67 45 75) för att få koden.

Torsdagen den 8 oktober Sture Hegland visar - för omväxlings skull
- Norge
Torsdagen den 5 november Karl Sångskog visar bilder från Island
- Karls stora fotografiska skicklighet
har vi fått se exempel på tidigare
Torsdagen den 10 december (program ej ännu bestämt)

Göteborg. Lokal Norska Sjömanskyrkan, Skånegatan 16. Tid kl. 19.30
andra tisdagen i varje månad. Program i Göteborgs-Posten söndagen
före mötesdagen.

Träff på
HAFNIA 87

Som angetts i inledningen, har vi genom Folmer Østergaards vänliga medverkan fått möjlighet att under en av HAFNIA-dagarna få en träffpunkt. Folmer utverkade av HAFNIA-ledningen att den ställer en sal, værelse nr 22, på utställningen till förfogande lördagen den 17 oktober kl. 14-16 till förfogande för Islandsamlarna och givetvis också Islandsgruppen, den lilla danska forskargruppen med c. 10 medlemmar, varav många också är våra medlemmar.

Salen rymmer bara upp till 25 personer och måste därför reserveras enbart för medlemmarna i vår förening och Islandsgruppen. (Givetvis är dock också den som vill anmäla sig som ny medlem hos oss välkommen. Tag gärna med sådan gäst - men inga andra.) Något program är inte nu förberett, men vill någon komma med ett kortare kåseri eller dylikt skulle det ju vara trevligt. Särskilt skulle det väl uppskattas om vi tillresande fick höra något nytt från den danska eller isländska forskningen. Meddela gärna sekreteraren Hanner i förväg i så fall.

I varje fall blir værelse nr 22 en träffpunkt för tillresande från olika länder. Vi ses!

Nya "pósthús"
i Island

Genom Folmer Østergaard har vi fått följande upplysningar. I Reykjavík har den 13 augusti 1987 öppnats en ny postfilial, "Reykjavík 3", som övertar en del av det område, som betjänats av Reykjavík 8. Numret 3 var tilldelat den gamla Tollpóststofa (tullpostkontoret) från 1964 till 1984, då denna indrogs och tullposten flyttades till Postcentralen, Reykjavík 2. Nya Reykjavík 3 har fått brostämpel, typ B7b, i två identiska exemplar. Om de uppgifter Folmer fått från R-vík är riktiga, är dessa stämplarna inte nyköpta utan anskaffade för många år sedan, då man hade planerat att införa dem vid Tollpóststofa. Detta blev dock aldrig genomfört, utan man fortsatte där att använda stämplarna med ordet Tollpóststofa.

KEFLAVÍK FLUGSTÖD står det i stämplarna, typ B8b, på postexpeditionen i nya flygterminalen i Keflavík. Det är en namnändring, ty postkontoret i den äldre flygstationen hette Keflavík Flugvöllur. Första dag med nytt läge och namn bör ha varit 14 eller 15 april 1987 - vi vet inte säkert vilket.

Nya rull-
stämplarna

I förra rapporten anmälde vi ett antal nya rullstämplarna från i år. Isländska postverket tilldelar nu ett antal större postexpeditioner sådana arbetsbesparande stämplarna, som tyvärr kommer att medföra att många frimärken får den av oss alla samlare avskydda makuleringen med ett antal fula båglinjer, knappast samlingsvärt, i stället för en rundstämpel. Förutom de sex PA, som nämndes i förra rapporten (tre på s. 6 och tre på s. 8) känner vi nu genom Folmer Østergaard ytterligare fyra som fått den nya stämpeln: Djúpvogur, Reydarfjörður, Seydisfjörður och Vopna-

fjördur. Stämpelhuvudets utformning motsvarar i 9 av de alltså 10 hittills redovisade fallen en brostämpel av typ B8a. Reydarfjördurs stämpelhuvud motsvarar brostämpeltyp B7a.

Nortatlant
Filateli

En ny dansk tidskrift med vidstående namn har hittills utkommit med två nummer. Redaktör är Kristian Hopballe. Tidskriften skall ägna sig åt främst Färöarnas, Grönlands och Islands filateli. I fortsättningen kanske det färöiska blir särskilt betonat, ty förlaget har avtalat med Färöarnas postverk att detta kommer att utsända tidskriften till sina abonnenter. Det ersätter då ett informationsblad från postverket, som tidigare sänts kunderna ungefär halvårsvis. Tidskriften kommer därigenom ut i en upplaga på c. 80.000 ex. och kommer att överträffa de flesta av världens filatelitidskrifter i detta avseende. Genom att en del av upplagan blir på engelska resp. tyska kan tidskriften komma att bidra till ökat intresse även för isländska och grönländska frimärken.

Det blir fortsättningsvis två nummer per år. Den som inte är abonnent på färöiska frimärken kan få tidskriften från förlaget, Forlaget 5 F, c/o Kristian Hopballe, Sandknøsen 51, DK-5250 Odense SV. Priset uppges vara DKr. 10.- per nummer, inkl. porto.

Litet mera
om varianter
på Christian X

I förra rapporten behandlade vi "ME-felet" på 10 aur Christian X och lovade återkomma till andra varianter, närmast med anledning av att Wilbur Jonsson sänt oss exempel på några sådana, troligen tidigare icke beskrivna.

Innan vi går in på dessa är det lämpligt att klargöra, hur Christian X-märkena (Facit 124-167 och motsvarande tjänstemärken) trycktes. Frammärksarken genomgick tryckningsprocessen i två omgångar. I den ena trycktes medaljongen (kungens porträtt), i den andra ramen kring denna. För ramarna till de olika valörerna gjordes en klichéplatta för varje valör, och som vi sett av studien av ME-felet användes den kliché som gjorts för 1920-talets märken (de med glesa linjer i medaljongen) även för samma valör i 1930-talets serie (den med täta linjer). För medaljongen i 1920-talets märken gjordes enl. uppgift från Leif Fuglsig 2 klichéplattor, vilka användes för de olika valörerna och omtrycken av dem, tills man övergick till "täta linjer". Ett fel i en medaljongplatta kan alltså återkomma på flera av valörerna, något som vi strax skall se exempel på.

Vi skall här absolut inte försöka oss på en katalogisering av alla varianter på Christian X-märkena. Att dessa varianter är många är vi nu helt på det klara med, bl.a. genom att Walther Fenger sänt oss en artikel i ämnet, skriven för katalogen till en utställning i Ringe, ØPOST '80. Han beskrev däri en lång rad varianter, dock icke de tre som här nedan skall nämnas, och som insänts av Wilbur Jonsson och Sir Athelstan Carøe.

För att pröva vad vår nya teknik för framställning av rapporten kan åstadkomma i bildväg har vi här tagit med förstorade bilder av de varianter, som Wilbur sänt oss. (Lyckas inte provet får Du ursäkta - det är i vart fall välment.) Den ena varianten är ett medaljongfel på ett 3 aur och ett 6 aur märke "glesa linjer" och består av ett kort rakt streck som utgår åt höger från kungens hår. Wilbur vill kalla det "horn på kungens huvud". Enl. Leif Fuglsig, som sett bilden, torde det vara pos. 9 i arket men med en av honom inte tidigare sedd orenhet, som suttit kvar tillräckligt länge för att komma med på minst två valörer. Den andra varianten, på ett 10 aur "täta linjer", är ett ramfel: i E på vänster sida går en mycket tunn vit linje från änden av mittstrecket upp mot bokstavens övre horisontala streck.

Sir Athelstans insända variant finns på ett 8 aur "glesa linjer". Längst till höger på märkets undersida har en tunn linje "flagat av" från ramen och syns hänga under ramen. (Denna linje är så tunn att vi inte ansett det lönt att försöka ta med bild av märket här. Om någon specialforskar på området, går det att få en bild från sekreteraren.) Sir Athelstan påpekar att den sannolika platsen för uppkomsten av ett sådant fel är i klichéplattans understa rad.

Leif Fuglsig
visar tänderna
(på 1934 års
luftpostmärken)

Den träget forskande Leif Fuglsig har gett sig på ett mysterium, som kanske många av oss funderat över utan att fördjupa sig i, nämligen de olika tandningarna i 1934 års serie av luftpostmärken, tryckta av De la Rue i London. Resultatet har blivit bl.a., att troligen ett antal kvartslampor hos våra medlemmar kommer att plockas fram för analys av ett av märkena i serien.

Från kataloger och övrig litteratur vet vi, att märkena i denna serie har två olika tandningar:

- I) kamtandning $12\frac{1}{2} \times 14$: 10, 20 och 25 aur samt 1 och 2 kr
- II) linjetandning 14×14 : 20, 25 och 50 aur.

Redan detta ser underligt ut, speciellt undrar man varför två av valörerna finns med båda tandningarna. Ännu underligare blir det, när man från speciallitteraturen kan inhämta, att valörerna 10 och 20 aur båda finns i två tryckupplagor, en 1934 (200.000 ex.) och en 1939 (100.000 ex.), medan övriga valörer bara trycktes 1934. Hade det varit 10 och 20 aur, som funnits i två tandningar, och alla övriga haft en av dessa, så skulle man ju lätt ha kunnat ge en förklaring, men så är det ju inte alls.

Eftersom ingen tidigare tycks ha gett en förklaring på fenomenet, har Leif kastat sig över det. I egenskap av tandläkare har han ju alla förutsättningar att vara den rätte för jobbet. Lösningen har han gett i en artikel i Nordatlant Filateli nr 2/1987, av vilken vi med hans tillåtelse ger en sammanfattning.

Leif konstaterar, att två olika tandningsmaskiner ju måste ha använts vid tryckningen 1934. Eftersom kamtandning både går fortare - och därigenom blir billigare - och ger en bättre tandning än linjetandning, menar Leif att det kan antagas, att kamtandningsmaskinen varit avsedd att användas för emissionen. Men det ser ut som om kamtandningsmaskinen har varit defekt. På detta tyder att både enstaka märken och bevarade ark, som 1934 kamtandats, visar oregelbundna hörntänder, som inte borde funnits vid detta tandningsförfarande. Leif rekonstruerar händelseförloppet så, att tryckeriet efter att ha kamtandat 10 aur, 1 kr och 2 kr samt en del av 25 aur-upplagan beslöt att avbryta

69/87
arbetet vid den defekta maskinen och fortsätta tandningen på den mera primitiva linjetandningsmaskinen. I den kom alltså en del av 25 aur-märkena samt alla 20 och 50 aur att bli tandade.

Vid 1939 års nytryck av 10 och 20 aur användes kamtandningen. Av 20 aur har alltså 1934 års upplaga tandning II och 1939 års tandning I, medan båda upplagorna av 10 aur har tandning I.

Mot Leifs rekonstruktion av vad som hände 1934 kan vi naturligtvis ställa upp ett alternativt antagande, att tryckeriet parallellt tandade upp 1934 års tryck i två maskiner, varvid 25 aur-upplagan kom att bli delad mellan dem. Men mot detta alternativ och för Leifs talar:

dels att linjetandningsmaskinen var långsammare och ineffektivare, varför det är troligt att den varit en reservmaskin, dels att ett reputerligt tryckeri vid denna tid inte utan nödtvång skulle levererat en frimärksserie i en icke enhetlig tandning.

Leif har emellertid gjort två ytterligare observationer, och här kommer vi nu till ovan nämnda kvartslampor.

Den ena är att de två tryckupplagorna av 10 aur går att åtskilja, trots att de har samma tandning och samma färg i dagsljus. Under kvartslampa (UV-ljus) ändrar de flesta märken stämplade 1939 och senare, dvs. 1939 års upplaga, färg från blått till klart grönt, medan 1934 års upplaga (märken stämplade före 1939) inte ändrar färg.

Den andra gäller TOLLUR-stämplade märken i serien. Egentligen var det förbjudet att använda luftpostmärkena för tullbetalning (samma regel gällde för övrigt alltingsserien 1930), men många blev ändå TOLLUR-stämplade på grund av slarv och förbiseende. Facit anger att alla valörer finns med TOLLUR. Men eftersom användningen av frimärken för tullbetalning upphörde 1938 måste TOLLUR-stämplade märken av 1939 års tryck vara efterstämplade. Det gäller alltså 10 aur med grön färg under kvartsen och 20 aur med tandning I (Facit 205 C1). Fråga till våra medlemmar: känner någon till något av dessa två märken efterstämplat med TOLLUR?

I Rapport har vi f.ö. tidigare påpekat att märken i 1939 års fiskserie med TOLLUR-stämpel alla är efterstämplade. Facit upp-tar flera valörer av sådana.

Varför alla dessa
isländska på-
trycksmärken
under 1920-talet?

I förra rapporten berörde vi "Kr. 10"-påtrycken, som under 1920-talet gjordes på äldre märken med lägre valörer. Orsaken till dessa påtrycks tillkomst är ju välkänd: behovet av denna högvalör när frimärken också skulle användas vid tullbetalning i viss utsträckning. Någon ordinarie 10-krvalör utkom ju inte förrän 1931 (F. 157).

Men det finns en lång rad andra märken, som under nämnda decennium påtrycktes med nya valörer. Facits numrering av dessa märken och placering av dem efter märkesbild i stället för i tidsföljd efter utgivning gör det svårt att få en överblick över skeendet och att räkna ut varför dessa påtryck tillkom. Det rör sig om följande Facit-nummer, som alla är påtrycksmärken med nya valörer, utkomna under 1920-talet ("Kr. 10"-märken ej medtagna):

påtryck på Christian IX	98 - 102
Två kungar, tandn. 12 3/4	104 - 106
Jón Sigurdsson	121
Christian X	158 - 159 och Tj. 55

(Påtryck utan ändring av valör finns ju också från 1920- och 1930-talen: flygmaskin, Zeppelin, Hópflug Ítala och enbart þjónusta. Dessa behandlas inte här.)

Frågan om motiveringarna för dessa olika påtryck är endast flyktigt berörd i de vanliga källorna (t.ex. Jónsbók, Handbók um Íslenzk frímerki eller Kohl) men har behandlats dels av Bryan Whipple i hans (numera sedan länge nedlagda) tidskrift Iceland Philatelic Journal i en artikel 1978, dels - med utgångspunkt i Whipples artikel - i Het Noorderlicht (= Norrskenet), organ för den holländska föreningen av Skandinavien-samlare, av H.A. van Vucht 1979. Dessa artiklar har inspirerat till och delvis utnyttjats för nedanstående framställning, som dock också innehåller åtskilligt som ej finns med i de äldre artiklarna.

Vi har först anledning att sätta oss in i några grundläggande bakgrunds fakta om situationen vid början av 1920-talet.

- A) Genom ett fördrag 1918 blev Island erkänt som självständigt rike fast i union med Danmark genom gemensam kung och utrikesrepresentation från 1 december 1918. Från den 1 januari 1920 blev det isländska postverket helt självständigt och oberoende av det danska. Detta manifesterades utåt bl.a. genom beslutet att utge en helt ny frimärksserie med bilden av kung Christian X. Denna serie levererades och togs i bruk under första hälften av år 1920. (Det var verkligen på tiden att en sådan serie utkom. Konung Kristján - för att använda hans isländska namn - hade efterträtt sin far Frederik VIII redan 1912 och fått sin bild på danska frimärken redan 1913.)

Det fristående isländska postverket beslöt också att fr.o.m. den 1 januari 1922 endast sådana frimärken skulle vara giltiga som utgivits av detta fristående isländska postverk, dvs. sådana märken som utgivits 1920 eller senare. Som en följd av detta beslut kom det vid utgången av 1921 att kvarligga rätt betydande restförråd av äldre frimärken, alltifrån serien Christian IX, som inte kunde förbrukas. Man fann dock en utväg ur detta dilemma: om nya isländska postverket nu påtryckte äldre märken med nya valörer och utgav dessa påtryck, så var de giltiga även 1922 och senare. (Det ansågs f.ö. räcka med ett efter 1920 gjort påtryck av enbart ordet þjónusta, se Facit Tj. 53, 54 och 58.) Det är ju uppenbart mycket billigare att göra ett enkelt påtryck på befintliga frimärken än att trycka motsvarande antal nya märken, och man kunde på detta sätt göra en kostnadsbesparing.

- B) Det är vidare nödvändigt att erinra om den då sedan 1880-talet gällande överenskommelsen inom Världspostföreningen (UPU) om att vissa grundläggande portoavgifter för internationella försändelser skulle motsvaras av ett frimärke i bestämd färg, samma i alla länderna. De internationella posttaxorna fastställdes av UPU och omräknades i varje land till lokal valuta.

Vid möte i UPU 1920 beslöts en höjning 1921 av dessa taxor, och denna höjning genomfördes i Island den 1.4.1921. Genom senare beslut i UPU kom taxorna åter att sänkas från den 1.10.1925. Följande tabell visar utvecklingen av ifrågasvarande isländska taxor under 1920-talet. (Post till Danmark taxerades inte efter denna tabell utan hade samma porto som inrikes post. Denna favör utsträcktes senare under decenniet till först Norge och sedan Sverige.)

<u>Post till utlandet</u>	<u>Före 1.4.21</u>	<u>1.4.21- 30.9.25</u>	<u>Från 1.10.25</u>	<u>Föreskriven UPU-färg</u>
Trycksak (lägsta viktklass)	5 aur	10 aur	7 aur	Grön
Postkort	10 aur	25 aur	20 aur	Röd
Brev (lägsta viktklass)	20 aur	40 aur	35 aur	Blå

Detta medförde att Island 1921 fick utge nya Christian X-märken i valörerna 10, 25 och 40 aur i föreskrivna färger. (Den nya 40 aur kom dock först i november 1921.) Vidare måste 5 och 20 aur-märkena ges nya färger för att inte förväxlas med de nya 10 resp. 40 aur. Dessa två nya märken utkom 1922. Färgförändringarna 1925 klarades av genom den nya serie "Vyer och byggnader", som utkom i september det året, samt genom att man för valörerna 25 och 40 aur, som nu inte längre var UPU-aktuella, gick tillbaka till 1920 års färger (F. 136 och 139), jfr Leif Fuglsigs redogörelse i rapport 52.

Låt oss nu omgruppera de ovan nämnda övertrycken i ordning efter ny valör och inom de valörer, där flera övertryck finns, i kronologisk ordning. Vi får då följande tabell:

<u>Påtryck Facit nr</u>	<u>Valör</u>		<u>Märkes- bild</u>	<u>Upplaga i tusen</u>	<u>Utgivn.- dag</u>
	<u>Ny</u>	<u>Gammal</u>			
104	5 aur	16 aur	Två kungar	180	24.12.21
98	5 aur	16 aur	Chr. IX	80	20.1.22
158	10 aur	5 aur	Chr. X	528	8.6.22
99	20 aur	25 aur	Chr. IX	148	23.11.21
105	20 aur	25 aur	Två kungar	150	20.1.22
100	20 aur	40 aur	Chr. IX	80	10.4.22
106	20 aur	40 aur	Två kungar	100	29.4.22
Tj.55	20a.þjón	10 aur	Chr. X	199	juni 23
101	30 aur	50 aur	Chr. IX	100	2.2.25
102	50 aur	5 kr.	Chr. IX	95	30.1.25
159	EIN KR.	40 aur	Chr. X	100	8.7.26
121	2 krónur	25 aur	Jón Sig.	50	6.1.26

(Facit har fel upplageuppgift för nr 104 och 99. Utgivningsdag är ovan angiven enl. Jónsbók som räknar med den dag då leverans skedde från påtrycks-tryckeriet eller, om flera leveranser förekom, den första leveransdagen. Facit har något felaktiga datum för nr 104 och 98.)

Färgen på frimärkena har inte medtagits i denna tabell. Det kan emellertid noteras, att den enda påtryckta nya valör, som berörde det vid påtryckstillfället gällande UPU-färgschemat, var 10 aur nr 158. Detta påtryck gjordes på F. 127, dvs. den gröna 5 aur av 1920, och märket fick i och med påtrycket rätt UPU-färg. Tj. 55 var ett rött märke och 159 ett blått. Dessa fick påtryck som inte stämde med UPU-valörerna vid påtryckstillfället för resp. färger. Detta har tydligen ansetts betydelselöst, i förra fallet därför att tjänstefrimärkena inte fick användas på utrikes post, i senare fallet kanske därför att det blaffiga påtrycket EIN KRÓNA borde göra det uppenbart att det inte var ett normalt märke avsett för utlandsbrev.

Låt oss nu försöka oss på att förklara, varför de olika påtrycken gjordes.

5 aur (F. 104 och 98)

Första leveransdag för dessa övertryck inföll enl. ovan i slutet av 1921. Hade postverket vid denna tid en brist på 5-aurmärken med bild av Christian X? (Från eventuella restlager av äldre märken kan vi här bortse, eftersom dessa blev ogiltiga vid årets utgång.) Nej visst inte, det visas av det faktum att hela 528.000 av det gröna 5-aurmärket, som levererats 1920 i en sammanlagd upplaga av över 1 miljon st., kunde övertryckas till 10 aur 1922. Felet var emellertid, att detta märke hade samma färg som det under 1921 utgivna 10-aurmärket. Nya 5 aur i olivgrönt kom ej förrän i juli 1922. Enligt Jón Adalsteinn Jónsson i Jónsbók tycks det "gamla" gröna märket ha fått användas till slutet av 1921. Övertrycket tillkom alltså för att förse postverket med ett giltigt 5-aurmärke under perioden januari-juli 1922. Att just 16-aurmärken användes till påtrycket berodde naturligtvis på att stora restförråd fanns av dessa märken, och detta har i sin tur sin förklaring i att 16 aur som porto blivit obsolet efter 1908. Fram till detta år hade 16 aur varit både enkelt brevporto till Danmark och avgiften för rekommendation, men sedan hade beloppet 16 aur ingen plats i posttaxorna.

Påtryck av 5 aur gjordes också på 6 aur Två kungar, tandn. 14 (F. 95) i en upplaga av 60.000. Detta påtryck levererades den 14.1.22. Dessa märken blev dock aldrig utgivna, men exemplar av dem insändes till UPU i Bern.

10 aur (F. 158)

Detta påtryck har uppenbarligen betingats av en önskan att spara pengar. De nya gröna 10-aurmärkena hade ju levererats redan i april 1921. Samtidigt satt man, som vi ovan konstaterat, med en jättelik restupplaga på över ½ miljon 5 aur av 1920 års tryck, som hade den färg som behövdes för 10 aur enl. UPU. I stället för att låta trycka ytterligare ½ miljon ex. av F. 132, påtryckte man till väsentligt lägre kostnad restupplagan av 5 aur. Detta skedde under tiden juni-november 1922.

20 aur (F. 99, 105, 100 och 106)

Vi kan först notera, att det tidigaste av dessa påtryck (F. 99) har väsentligt mindre siffror och bokstäver i påtrycket än de övriga. Detta beror på att påtrycket gjordes av ett annat tryckeri (Gutenberg) än det som gjorde de större påtrycken (Isafoldarprentsmidja).

Förklaringen till dessa påtrycks tillkomst är helt analog till den vi lämnat för 5-aurpåtrycken. Det blå 20-aurmärket från 1920 fick användas till 1921 års slut, men det ersättande bruna 20 aur (F. 135) kom först ut i juli 1922. För att över huvud taget kunna tillhandahålla ett giltigt 20-aurmärke under tiden januari-juli 1922 gjordes dessa påtryck.

Man har f.ö. all anledning misstänka, att postverket helt enkelt avsiktligt senarelade beställningen av nya 5- och 20-aurmärken, så att leveransen kom först vid mitten av 1922. Det hade ju i och för sig varit naturligt att dessa märken kommit redan 1921 liksom de nya "UPU-valörerna". Genom senareläggningen fick man fram till slutet av 1921 en fortsatt förbrukning av de upplagor av 5 och 20 aur som levererats 1920, och under första hälften av 1922 fick man en billig försörjning genom påtryck av gamla restupplagor. I båda fallen en besparing.

Av 1920 års 5- och 20-aurmärken blev dock inte upplagorna förbrukade under 1921. Hur det gick med flertalet kvarvarande 5-aurmärken har visats ovan (F. 158). Restupplagan av 20 aur blå var kanske inte stor nog att motivera ett motsvarande påtryck (valörändring till 40 aur) men ändå tillräcklig för att ännu åter speglas i ett lågt katalogvärde för ostämplat exemplar, samtidigt som det stämplade märket är dyrt, beroende på den korta användningstiden (mindre än 2 år).

Att förbrukningen av 20-aurmärken 1922 var stor syns ju av påtrycksupplagorna, totalt över 475.000 för de fyra påtrycken. Men så var också 20 aur vid denna tid enkelt brevporto inrikes och till Danmark. Man kan kanske misstänka att man från början avsåg att bara påtrycka gamla 25 aur men att, då dessa inte räckte till, man fortsatte med 40-aurmärken, som också fanns i stor mängd i förrådet.

Övriga påtryck (F. Tj. 55, 101, 102, 159 och 121)

Om dessa kan vi fatta oss kort. De syns alla ha tillkommit i kostnadsbesparande syfte. Det fanns ju kurserande märken av samtliga valörer, men i stället för att beställa nytryck påtryckte man äldre, ej längre giltiga, märken med kvarliggande större restupplagor.

Det är dock icke osannolikt att ett av påtrycken - det med EIN KRÓNA - åtminstone delvis har haft en annan bakgrund. En ny tryckupplaga på c. 100.000 märken av Christian X 1 kr. (F. 142) blev färdig i augusti 1926. Påtrycket F. 159 tillkom ju i början av juli samma år. Detta kan tyda på att påtrycket gjordes därför att postverket fann sig stå inför risken att vara utan 1 kr-märken, innan den nya sändningen kom. En indikation på att det kan röra sig om en i hast verkställd nödfallsåtgärd ligger också i att dessa märken blev påtryckta av Félagsprentsmidjan i stället för av det ordinarie påtryckstryckeriet. (Att påtrycket gjordes på ett blått märke, vilket väl noga räknat var en avvikelse mot UPU-konventionen, skulle också kunna vara lättare att förstå, om påtrycksbeslutet tillkommit i all hast och man då förbiset UPU-reglerna.) Om detta antagande är riktigt, skulle EIN KRÓNA-påtrycket vara ett slags parallell till prir-påtrycket genom att båda gjordes för att ersätta en valör som tog slut i förrådet.

Några kommentarer till bilagan om nummerstämplar

Den av sekreteraren utarbetade bilagan om de isländska nummerstämplarna, som medföljde rapport nr 68, har redan föranlett en del korrespondens. Inledningsvis tackar författaren för de vänliga ord om bilagan, som han fått från flera håll.

Walther Fenger har gjort ett påpekande om nollorna i stämpeltyp N1c, jämförda med dem i typ N1a. I bilagan och i Facit anges att "siffrorna 0, 6, 8 och 9 i N1c är väsentligt smalare och spetsigare än i N1a". Fenger säger att detta inte är helt riktigt, och däri har han rätt, efter vad vi nu kunnat konstatera. Att nollorna i 180, 201, 202, 203, 207, 208 och 210 är "spetsigare" tycker sekreteraren är klart, men för övriga fyra nummer med nollor i serien är ingen tydlig avvikelse från nollorna i N1a att notera. Att de 14 stämplarna av typ N1c hör till en och samma leverans 1911 är dock helt bevisat genom dokumenten i postverkets arkiv. Det syns också på att 201-210 har en siffra "2" som avviker från den i N1a. Men att beskriva den avvikelsen är svårare än att ange att vissa siffror är "smalare och spetsigare" än i den tidigare typen.

Fenger ifrågasätter också om inte ytterligare några nummer borde varit med i den lista på bilagens s. 2, som anger de stämpelnummer

upp till 237, som med säkerhet varit i reguljärt bruk efter 1930. De av Fenger nämnda exemplen på andra nummer föranleder ingen ändring i listan, då det rör sig om tveksamma fall. Ytterligare forskning och nya iakttagelser kan dock, såsom förutsattes i bilagan, komma att tillföra listan flera nummer.

Nummerstämpelbilagan föranledde Leif Fuglsig att ta upp en fråga av posthistoriskt stort intresse. Han har ett "brjefspjald" från 1904 med avsändarstämpel 93 (Árnes), genomgångsstämpel 101 (Reykjarsfjörður) och ankomststämpel ÍSAFJÖRDUR. Han förvånade sig över att det på kortet inte också fanns en stämpel STRANDASÝSLA, vilket var den stämpel som då användes i Stadur í Hrótafirdi, den PA (póstafgreidsla) som var överordnad de BH (bréfhirdingar), som hade 93 och 101. Utgångspunkten i hans resonemang var alltså antagandet att post från en BH först gick till dess överordnade PA. Emellertid är detta kort ett bevis bland många för att rutinen inte var upplagd på detta sätt. Posten från en BH sändes på den väg, som gav snabbaste befordringsgång, och den behövde alls inte passera den överordnade PA. Ett parallellt fall är ett annat av oss känt brevkort från 1905 med avsändningsstämpel 125, genomgångsstämplor 124 och DÝRAFJÖRDUR samt ankomststämpel ÍSAFJÖRDUR. Om kortet från 125 (Bíldudalur) skulle gått via dess överordnade PA, hade det fått stämpeln BÆR, men transport över denna ort skulle mer än fördubblat befordringsvägen och avsevärt försenat kortet.

Dubbla avstämplingar

Apropå upplysningar som går att utvinna ur bevarade försändelser kan följande nämnas. Ibland ser man frimärken som fått två nummerstämplor med olika nummer eller en nummerstämpel och en brostämpel. Orsaken till den dubbla avstämplingen kan man ju i regel inte klargöra, när det rör sig om ett löst frimärke. Men ett originellt brev, som gick på en dansk auktion (Globalia) i somras, gav möjlighet till en analys av en dubbel stämpling av frimärkena. Brevet, adresserat till Sverige, är frankerat med 9 frimärken och stämplat dels med nummerstämpel 293, dels med brostämpel (typ Bla) MJÓABÓL på alla frimärkena, dock tycks ett av frimärkena inte ha träffats av brostämpeln, som f.ö. varit dåligt infärgad. Årtalet i brostämpeln synes vara 1946. Nr 293 användes i Brautarholt, vilken plats liksom Mjóaból ligger i Haukadalshreppur i Dalasýsla. Skulle man utan karta och andra hjälpmedel gissa på förklaringen till den dubbla avstämplingen, skulle det väl ligga nära till hands att tro, att brevet fått 293-stämpeln och sedan passerat Mjóaból (kanske det var en överordnad PA?) som ansett en datumstämpling önskvärd. Kartan ger dock klart besked om att brevet startat sin väg i Mjóaból, som ligger högre upp i dalen, och att det sedan på sin väg till Reykjavík passerat Brautarholt. Förklaringen måste därför vara den att den nitiske BH-mannen i Brautarholt observerat att Mjóaból-stämpeln genom sin svaga infärgning givit en otillfredsställande makulering, och dessutom att ett märke inte stämplat, varför han klämt på sin 293 på alla märkena. Brautarholts BH öppnade först 1945 och blev då en av de sista BH som fick nummerstämpel, innan serien tog slut med nummer 300. Mjóaból däremot hade funnits som BH sedan 1920 och hörde därför till de BH, som 1930 fick brostämpel.